Taiteen edistämiskeskuksen lausunto 14.3.2025

LAUSUNTO MAA- JA METSÄTALOUSVALIOKUNNALLE 14.3.2025
KULTTUURIPOLIITTINEN SELONTEKO VNS 8/2024 vp

Aluksi todetaan, että Taiteen edistämiskeskus on osallistunut selonteon valmisteluun järjestämällä yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa alueiden kulttuuripoliittisia näkemyksiä kartoittaneen aluekierroksen sekä sarjan sidosryhmätapaamisia.

Taiteen edistämiskeskuksen lausunto keskittyy tekijöihin, joiden avulla kulttuuripoliittinen selonteko onnistuu ja joissa on julkilausuttu yhteys maaseutu- ja saaristoalueita kehittäviin ja koskeviin politiikkatoimiin.

Lisäksi todetaan, että kulttuuripoliittisen selonteon tavoitteet on sidottava muihin soveltuviin poliittisiin strategioihin ylihallituskautisen ja laajan sitoutumisen sekä vaikuttavuuden tehostamiseksi. Maa- ja metsätalousministeriön toimialalla tällaisia olennaisia linjaavia asiakirjoja ovat muun muassa maaseutupoliittinen selonteko ja saaristostrategia.

1. **Konkreettinen toimeenpanosuunnitelma ja vastuutahot: Kulttuurivirasto rooli**

Suomalaisesta taiteesta tulee tulevaisuuskestävä ja se voi kukoistaa ainoastaan, jos sille osoitetaan riittävä julkinen perusrahoitus. Tämä on edellytys selonteossa esitetyille tavoitteille ja niihin liittyville toimenpiteille. Toimenpideohjelmaan on laadittava konkreettinen tavoiteaikataulu ja seuranta kulttuuripolitiikan rahoituksen tason nostamisesta. Myös aiotuille rakenteellisille uudistuksille on osoitettava konkreettiset tavoitteet ja aikataulu.

Taiteen edistämiskeskuksesta ja Kansallisesta Audiovisuaalisesta Instituutista 1.1.2026 muodostettavalla uudella virastolla (jatkossa tässä termillä Kulttuurivirasto) tulee olla selkeä rooli kulttuuripolitiikan kehittämisessä. Kulttuurivirastoa tulee käyttää asiantuntijaelimenä lainsäädäntötyössä, hallinnonalojen välisessä yhteistyössä sekä taide- ja kulttuuripolitiikan strategisessa kehittämisessä. Tämä tarkoittaa vahvaa valtakunnallista roolia, monihallinnollisena rakenteena vakiintumista ja taiteen kansainvälistymisen katto-organisaation asemaa. Valiokunnan toivotaan lausunnossaan linjaavan ja vahvistavan Kulttuuriviraston asemaa selontekoa ja kulttuuripolitiikan monihallinnollista kehittämistä toimeenpanevana rakenteena.

Viraston luontaisesti monihallinnollista rakennetta tulee kehittää selonteossa hahmoteltujen yhteisten tavoitteiden kanssa linjassa. Siitä tulee rakentaa poikkihallinnollisuutta ylläpitävä ja kehittävä toimija. Kulttuuriviraston tulee solmia ja vakiinnuttaa yhteistyörakenteet eri hallinnonalojen keskeisten toimijoiden kanssa, joihin lukeutuu myös maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala.

2. **Uusi virastorakenne mahdollistaa maaseutu- ja saaristoalueiden monihallinnollisen kehittämisen**

Kulttuuripoliittisen selonteon tavoitteet ovat eräiltä osin yhteneväiset maaseutupolitiikan tavoitteiden kanssa. Alueellisen elinvoiman säilyttämisen, asuttavuuden, elinkeinojen uudistumisen ja kokonaisturvallisuuden edistämisen edellytyksenä pidetään yhteistyötä eri politiikkasektoreiden välillä sekä poikkihallinnollisia toimia. Kulttuuripoliittisen selonteon ehdotuksessa uuden ja pysyvän

neuvoa-antavan toimielimen perustamisesta tarkastelemaan poikkisektoraalisia kysymyksiä (selonteon toimenpide 3.3.) tulee huomioida myös maaseudun kehittäminen.

Virasto katsoo, että kulttuuripoliittisen selonteon toimenpide-ehdotukset, joilla pyritään parantamaan taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuutta lapsille ja nuorille kaikkialla Suomessa (3.1.) sekä edistämään taide- ja kulttuuripalveluiden alueellista ja paikallista saatavuutta uusilla yhteisrahoitusmalleilla (3.2.) ovat erityisen merkittäviä maaseutupolitiikan näkökulmasta.

Taiteen edistämiskeskus toteaa, että uuden asiantuntijaelimen ohella monihallinnollisen yhteistyön toteutuminen vaatii valtionhallinnolta myös toimeenpanevan viranomaisen osoittamista, ohjausta ja resursseja. Kulttuuripoliittisen selonteon kanssa samanaikaisesti rakentuva uusi Kulttuurivirasto muodostaa uusien Elinvoimakeskusten ohella alueellista viranomaistoimintaa tukevan valtakunnallisen rakenteen, joka riittävästi resursoituna kykenee huolehtimaan taiteen, kulttuurin ja luovien alojen kehittämisestä valtakunnallisesti.

3. Harvaan asuttujen maaseutujen turvallisuudessa ja elinvoimassa on kyse kulttuurista

Taidetta ja kulttuuria tulee jatkossakin resursoida myös muilla hallinnonaloilla silloin, kun sen merkitys on selkeästi alaa edistävä ja molemminpuolisia tavoitteita tukeva.

Resurssien poikkihallinnollisesta johtamisesta ja kanavoimisesta on saatu hyviä tuloksia maa- ja metsätalousministeriön kanssa. Harvaan asuttujen alueiden kulttuuritoimintaa rahoitettiin harvaan asuttujen alueiden (HAMA) parlamentaarisen työryhmän päätöksellä edellisellä hallituskaudella yhteensä 5,3 miljoonalla eurolla. Tämä monihallinnollisena yhteistyönä toteutunut kertaluonteinen hankerahoitus osoitti siitä teetetyn arvioinnin mukaan rahoitusvajeen paikallisen kulttuurin kehittämisessä kaupunkien ja paikalliskeskusten ulkopuolella.

Taide- ja kulttuuripalvelut ovat harvaan asuttujen alueiden elinvoiman viimesijaisia ylläpitäjiä ja säilyttäjiä. Maa- ja metsätalousministeriön harvaan asutuille alueille kohdennetuilla resursseilla saatiin hyviä tuloksia siitä, kuinka kulttuuri voi toimia maaseudun elinvoiman ylläpitäjänä ja toivon luojana. HAMA-rahoituksen kaltainen rahoitusmalli, jonka edellytyksenä tulee olla vahva osallisuus ja paikallisyhteisöjen sitouttaminen, tulee vakiinnuttaa osaksi taidepolitiikan keinovalikoimaa ja huomioida tulevassa maaseutupoliittisessa selonteossa.

Taiteen ja kulttuurin julkista rahoitusta tarvitaan alueellisen yhdenvertaisuuden ja moniarvoisuuden turvaamiseksi. Sitä tarvitaan myös, jotta säilytetään luovan sektorin riskinottokyky, vapaus ja uudenlaisen ajattelun mahdollisuus kaikkialla Suomessa. Yksittäisillä taiteilijoilla ei tule olla yhteiskunnallista tulosvastuuta, mutta riittävän laajan ja laadukkaan taiteen rahoitus turvaa sen, että yhteiskunta säilyttää uudistumisen ja uudelleenajattelun kykynsä. Taiteen ja kulttuurin kattavalla kokonaisrahoituksella varmistetaan näin sen yhteiskunnallisen tehtävän ja vastuun toteutuminen.

4. Kulttuuripoliittista selontekoa toimeenpantava linjassa Saaristostrategian kanssa

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisusarjassa (2024:7) julkaistu Suomen Saaristojen skenaariot 2045 (Markku Sotarauta & Nina Suvinen) esittelee viisi erilaista skenaariota Suomen saaristoista vuonna 2045. Esimerkkejä haetaan viidestä eri maasta, joista jokaisessa kulttuuri ja kulttuurin tukeminen mainitaan olennaisina tekijöinä saaristojen elinvoiman, talouden ja myös viihtyvyyden tekijöinä sekä saaristolaisen identiteetin rakentajana. Julkaisussa esitellyt vaihtoehtoiset skenaariot suomalaisen saariston elinvoimaisesta tulevaisuudesta nostavat myös kulttuurin sekä vapaa-ajan

asumisen elinvoimatekijäksi. Skenaarioissa kuvataan 2040-luvun saaristot tulonlähteiden mosaiikkeina, joissa pienimuotoiset kulttuuriprojektit ovat yleistyneet kansalaisten aktiivisuuden ansiosta ja kuntien tuella. Useat saaristokoulut opettavat saaristolaisuutta ja näin kasvattavat kulttuuriperintöä kunnioittavaa ja samalla saaristoja uudistavaa sukupolvea. Sivistyksen ja kulttuurin vaaliminen on olennaisessa roolissa kaikissa esitellyssä skenaariossa mutta erityisesti skenaariot "Saaristo elämyksinä", "Saaristo turvana" sekä "Saaristo elämäntapana" rakentavat vahvasti elämyksien ja kulttuurin varaan.

Samanlaiset huomiot ja vaikuttavuustekijät nousevat esiin kulttuuripoliittisessa selonteossa, mutta laajoina kokonaisuuksina. Tästä syystä olisi olennaista sitoa kulttuuripoliittinen selonteko selkeästi osaksi maaseutua ja saaristoja linjaavien tulevaisuusskenaarioiden ja strategioiden toteutusta ja vahvistaen hallinnonalojen yhteistyötä ja varmistaen kestävää tulevaisuutta rakentavien kehittämistoimien toteutuminen.

5. Selonteon vaikuttavuuden ja politiikkajohdonmukaisuuden turvaaminen

Edellinen kulttuuripoliittinen selonteko (2011) valmistui eduskuntavaalikeväänä ja uusi hallitus poimi siitä toimenpide-ehdotuksia suoraan hallitusohjelmaan. Näin varmistettiin toimenpiteiden nopea toimeenpano ja resursointi. Nykyinen selonteko valmistuu vaalikauden kääntyessä loppupuolelle ja sen toimet on suunniteltu lähtökohtaisesti kustannusneutraaleiksi. Tiedossa on lisäksi, että hallinnonalalle kohdistettuja leikkauksia ei olla perumassa.

Mikäli selonteon pitkän aikavälin vaikuttavuus halutaan turvata, tulisi selonteolle hakea mahdollisimman laajaa parlamentaarista tukea. Viime kädessä selonteko on taide- ja kulttuurialaa laajasti kuulemmalla laadittu ja asiantuntijoiden koostama jatkuvuuden turvaava linja-asiakirja, jonka toimenpiteitä on mahdollista tehostaa tulevien hallitusten toimesta.